

לקסיקון הסכסוך הישראלי פלסטיני

יוזמת
ז'נבה
להסכם

40 ק"מ

© יוזמת ז'נבה

www.heskem.org.il

2025

לקסיקון הסכסוך הישראלי פלסטיני

אינדקס מונחים ומושגים (לפי סדר הא"ב):

44	1. אין פרטנר
40	2. אסירים ביטחוניים
38	3. אש"ף
33	4. ביטחון
32	5. גבולות
36	6. גדר ההפרדה
12	7. האינתיפאדה הראשונה
17	8. האינתיפאדה השנייה
45	9. הבעיה הדמוגרפית
31	10. הגדה המערבית
21	11. ההתנתקות (2005)
8	12. החלטת האו"ם 181
10	13. החלטת האו"ם 194
10	14. החלטת האו"ם 242
10	15. החלטת האו"ם 2334
42	16. הנכבה
28	17. הסכמי אברהם (2020-2021)
13	18. הסכמי אוסלו (1993-1995)
30	19. הקו הירוק
35	20. הר הבית
33	21. התנחלויות
12	22. ועידת מדריד (1991)
16	23. ועידת קמפ דייוויד (2000)
42	24. חברה אזרחית
40	25. חמאס
28	26. "חרבות ברזל" / מלחמת ישראל-עזה 2023
17	27. יוזמת השלום הערבית (2002)
18	28. יוזמת זינבה (2003)

32	29. ירושלים
46	30. מאחזים בלתי חוקיים או התיישבות צעירה
15	31. מזכר וואי (1998)
34	32. מזרח ירושלים
41	33. מסמך האסירים
36	34. מערת המכפלה
18	35. מפת הדרכים (2002)
16	36. מתווה קלינטון (2000)
46	37. מתנחלים או מתיישבים, גדה מערבית או יהודה ושומרון
32	38. סוגיות הליבה
38	39. סיפוח
41	40. עצירים מנהליים
34	41. פליטים
17	42. פסגת טאבה (2001)
15	43. פרוטוקול חברון (1997)
39	44. פת"ח
44	45. "פתרון" המדינה האחת
44	46. פתרון שתי המדינות
45	47. צמצום הסכסוך
45	48. קונפדרציה
31	49. רצועת עזה
17	50. שטחי A, B ו-C
25	51. שיחות קרי (2013-2014)
22	52. תהליך אנאפוליס (2007)
25	53. תכנית ההכרעה
26	54. תכנית טראמפ
41	55. תנאי הקוורטט

תוכן עניינים

7	א - החלטות האו"ם
11	ב - אידועים מדיניים
29	ג - מונחי יסוד
43	ד - טרמינולוגיה

החלטות האו"ם

♦ **החלטה 181 (1947)** - תכנית החלוקה שהציעה ועדת אונסקו"פ מטעם האו"ם לחלוקת ארץ ישראל ממערב לנהר הירדן לשתי מדינות: יהודית (55% מהשטח) ופולסטינית (45% מהשטח). על פי התכנית ירושלים תוכר כגוף נפרד (Corpus Seperatum) תחת משטר בינלאומי מיוחד. המשטר המיוחד יימשך עשר שנים, ולאחריהן יקיימו תושבי העיר משאל עם על שינויים אפשריים. שתי המדינות אמורות לקיים מערכת כלכלית משותפת, למרות ההפרדה הפוליטית ביניהן.

התכנית התקבלה ברוב של 33 קולות מתוך 57 המדינות החברות בעצרת הכללית של האו"ם ומכונה בישראל החלטת כ"ט בנובמבר. התכנית אושרה על ידי הסוכנות היהודית ונדחתה על ידי הנהגת ערביי ארץ ישראל. התכנית סללה את הדרך לסיום המנדט הבריטי ולהקמת מדינת ישראל ובעקבותיה פרצה מלחמת השחרור. החלטה זו מהווה למעשה את הבסיס הרעיוני והמשפטי לפתרון שתי המדינות. החלטה זו בוצעה באופן חלקי עם הקמת מדינת ישראל אך החלק השני עדין ממתין לביצוע.

♦ **החלטה 194 (1948)** - החלטה שהתקבלה על ידי העצרת הכללית של האו"ם כשנה לאחר אישור תכנית החלוקה ובמסגרתה הוחלט על הקמת ועדת פיוס והידברות בין ישראל ומדינות ערב. ההחלטה כוללת מספר סעיפים בעלי משמעות למו"מ בין ישראל לפלסטינים: חופש גישה לבני כל הדתות למקומות הקדושים, בינאום ירושלים וסעיף 11 העוסק בפליטים הפלסטינים: "הפליטים אשר ברצונם לשוב לבתיהם ולחיות בשלום עם שכניהם יורשו לעשות זאת במועד המוקדם ביותר האפשרי מבחינה מעשית. בעבור רכושם של אלה אשר יעדיפו לא לעשות כן ישולמו פיצויים לפי עקרונות המשפט הבינלאומי". עבור הפלסטינים סעיף זה מהווה בסיס חוקי לדרישת זכות השיבה. לאורך השנים הוסכם שכל פתרון שיימצא יהווה למעשה יישום מוסכם של ההחלטה.

♦ **החלטה 242 (1967)** - החלטה שהתקבלה במועצת הביטחון של האו"ם לאחר מלחמת ששת הימים. עיקרי ההחלטה: פינוי הכוחות הישראליים משטחים שנכבשו במלחמה; סיום מצב הלוחמה; הכרה בריבונותן של המדינות באזור וזכותן להתקיים בשלום בגבולות בטוחים ומוכרים; מציאת פתרון צודק לשאלת הפליטים הפלסטינים. החלטה זו אושררה לאורך השנים בהחלטות נוספות הנוגעות לסכסוך הישראלי-פלסטיני והישראלי-ערבי. החלטה זו היוותה את הבסיס הרעיוני למושג "שטחים תמורת שלום" אשר יושם בניסגיה מסיני במסגרת הסכם השלום עם מצרים.

♦ **החלטה 2334 (2016)** - החלטה שהתקבלה במועצת הביטחון של האו"ם וקובעת כי כל ההתנחלויות הישראליות בשטחים הפלסטינים הכבושים, שטחי הגדה המערבית ומזרח ירושלים, אינן חוקיות. ההחלטה נתמכה על ידי 14 מתוך 15 מדינות החברות במועצת הביטחון ובהימנעות ארצות הברית. ישראל התקוממה כנגד ההחלטה, אך בפועל לא חל שינוי מהותי ביחס של מדינות העולם כלפי ישראל או במדיניות הישראלית. הבניה בהתנחלויות והרחבתן נמשכה באופן המקדם סיפוח בפועל והביקורת הבינלאומית נותרה כפי שהיתה

אירועים מדיניים

40 ק"מ

◆ **האינתיפאדה הראשונה (1987-1993)** - התקוממות עממית פלסטינית שפרצה בדצמבר 1987 בשטחי הגדה המערבית ורצועת עזה. האינתיפאדה (בערבית: "התנערות") התאפיינה במחאה אזרחית המונית שכללה שביתות, הפגנות והתנגדות לא חמושה, לצד יידוי אבנים ובקבוקי תבערה. המחאה, שהחלה באופן ספונטני במחנה הפליטים ג'באליה בעזה, התפשטה במהירות והפכה להתקוממות מאורגנת בהובלת "ההנהגה הלאומית המאוחדת". האינתיפאדה סימנה שינוי משמעותי בדפוסי ההתנגדות הפלסטינית, מפעילות של ארגונים חמושים מחוץ לשטחים למאבק עממי מבפנים. האירועים הובילו להכרה בינלאומית גוברת בצורך במציאת פתרון מדיני לסכסוך ותרמו להחלטה על הכרה הדדית בין ישראל לאש"ף ב-1993 במכתב הלוואי להסכם אוסלו, ולהכרה בשני הצדדים כי הסטטוס קוו אינו אופציה מועדפת. שר הביטחון דאז, יצחק רבין, העיד כי אירועי האינתיפאדה הראשונה "הפילו לו את האסימון" שמדובר במאבק לאומי ולא בסוגיה של איכות חיים. האינתיפאדה הסתיימה עם חתימת הסכמי אוסלו ב-1993. במהלכה נהרגו כ-160 ישראלים וכ-2,000 פלסטינים.

◆ **ועידת מדריד (1991)** - ועידת שלום בינלאומית שהתכנסה במטרה לקדם את תהליך השלום בין ישראל, הפלסטינים ומדינות ערב הועידה זומנה על ידי נשיאי ארצות הברית וברית המועצות ולקחו בה חלק נציגים מטעם ישראל, סוריה, ירדן, לבנון, מצרים והאיחוד האירופי. הועידה התכנסה תחת לחצים כבדים מצד ארה"ב ותוך הבעת אי שביעות רצון מצד ראש ממשלת ישראל דאז, יצחק שמיר. במסגרת הועידה נוצרו שני ערוצים לקידום תהליך השלום: הערוץ הבילטרלי והערוץ המולטילטרלי. הועידה הובילה לקידום השיחות הישירות בין ישראל ומדינות ערב ואף לשיחות הדו-צדדיות עם ירדן, שהסתיימו בחתימה על הסכם השלום בשנת 1994. במסלול הרב צדדי נדונו נושאים כמו מים, סביבה וכלכלה, בהשתתפות ישראל ומדינות ערב. יש לציין כי הועידה התקיימה תחת ממשלה ישראלית שהורכבה רק ממפלגות ימין. לצידו של יצחק שמיר עמד בנימין נתניהו בתפקיד סגן שר החוץ ודובר המשלחת הישראלית.

◆ **הסכמי אוסלו (1993-1995)** - סדרת הסכמים שנחתמו בין מדינת ישראל ואש"ף. ההסכמים כללו הכרה הדדית בין ישראל ואש"ף והניחו את התשתית העקרונית והרעיונית להמשך המו"מ עד להסכם קבע. הסכמי אוסלו היו הסכמים פרוצדורליים שנועדו להוביל לפתיחת משא ומתן לשלום כעבור חמש שנים, אך התהליך נגדע לאחר רצח רבין ועליית ממשלת נתניהו. בשלב ראשון (1993) נחתמה הצהרת העקרונות שכללה הכרה הדדית, הסדרי ביניים להקמת ממשל פלסטיני עצמי בעזה וביריחו, והסכמה על הקמת הרשות הפלסטינית. בשלב השני (1994) נחתם הסכם קהיר - עזה ויריחו תחילה - שהסדיר את נסיגת ישראל מערים אלו והסכם העברת הסמכויות להסדרת פעילות הרשות הפלסטינית בשטחים שימסרו לידה. בשלב השלישי (1995) נחתמו הסכמי הביניים (אוסלו ב', הסכמי טאבה) אשר העניקו לפלסטינים שלטון עצמי במאות כפרים ובערים הפלסטיניות בגדה וברצועה.

תחת הסכמי הביניים נחתם פרוטוקול פריז - הסכם כלכלי המסדיר את הליך השילוב בין הכלכלה הישראלית והפלסטינית באמצעות מכסים, שליטה ישראלית בגבולות והסדרת תחומים כגון מכס, מיסים, חקלאות תעשייה ותיירות.

במסגרת הסכמי אוסלו ב' חולקו שטחי הגדה המערבית ורצועת עזה לשלוש קטגוריות:

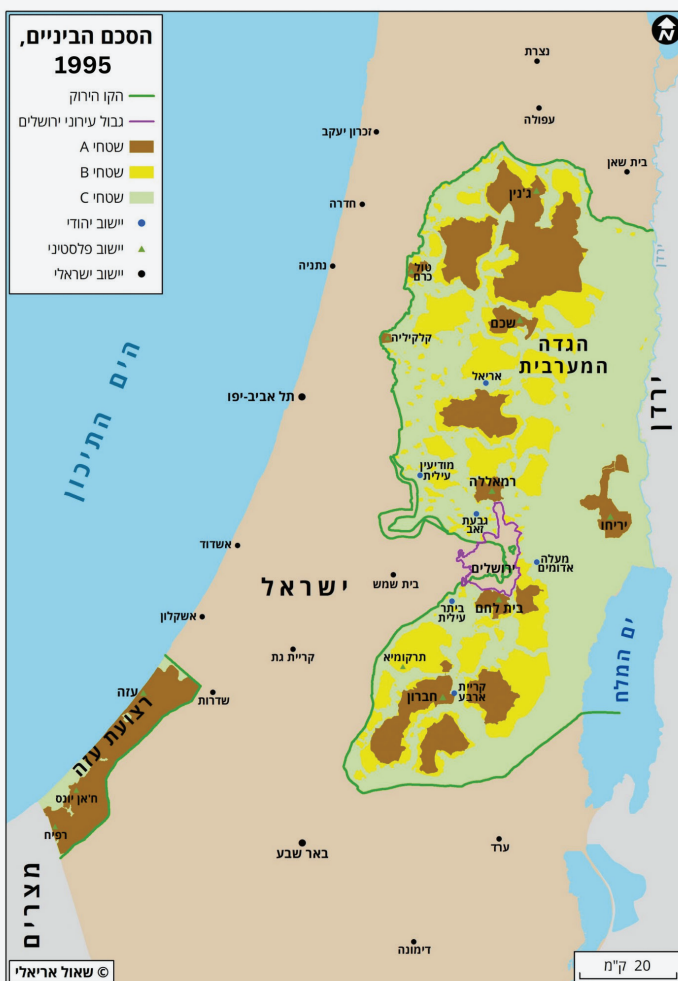
• **שטחי A** - שטחים בשליטה אזרחית וביטחונית של הרשות הפלסטינית, כוללים כ-18% מהגדה המערבית ומכילים בתוכם את הערים הפלסטיניות, כפרים פלסטינים ואת רצועת עזה.

• **שטחי B** - שטחים בשליטה אזרחית של הרשות הפלסטינית ושליטה ביטחונית של ישראל, כוללים כ-22% מהגדה המערבית. שטחי A ו-B כוללים יחד 40% משטחי הגדה וחיים בהם כ-90% מהפלסטינים בגדה.

• **שטחי C** - שטחים בשליטה אזרחית וביטחונית של ישראל, כוללים כ-60% משטח הגדה המערבית ומכילים בתוכם את כל האזרחים הישראלים, בסיסי צה"ל והכבישים המרכזיים. בשטחים

אלו ישראל אחראית בין היתר להקצאת קרקעות, תכנון, בנייה ותשתיות.

לאורך השנים שני הצדדים לא עמדו בחלק ניכר מתוכנם ומרוחם של הסכמי אוסלו. הפלסטינים לא עצרו את פעולות ארגוני הטרור וישראל הרחיבה את מפעל ההתנחלויות. הסכמי אוסלו היו ונתרו סלע מחלוקת אידאולוגי בישראל ותהליך יישום מעולם לא הושלם, אך עד כה שני הצדדים לא פעלו לביטול ההסכמים או אפילו לשינויים.

♦ **פרוטוקול חברון (1997)** - הסכם העוסק בפריסה מחדש של צה"ל בחברון, נחתם על ידי דן שומרון וסאאב עריקאת, בנוכחותם של בנימין נתניהו ויאסר ערפאת. ההסכם חילק את חברון לשני אזורים: H1 בו יש לפלסטינים מעמד דומה למעמדם בשטחי A, ו-H2 מובלעת הישוב היהודי בחברון, אזור בו לצה"ל יש שליטה מלאה. ההסכם עסק הן בהיבטים ביטחוניים כגון סמכויות ביטחוניות, אמצעי ביטחון משותפים והמשטרה הפלסטינית, והן בהיבטים אזרחיים דוגמת תכנון בניה, תשתיות, תחבורה, פיקוח עירוני ועוד. בחסות ההסכם נפתחו לתנועה פלסטינית אזורים בחברון שנסגרו לאחר טבח מערת המכפלה (1994) ואולם עם פרוץ האינתיפאדה השנייה (2000) צה"ל חזר לפעול באזור H1 וסגר פעם נוספת חלקים מרכזיים, דוגמת השוק ורחוב השוהדא, לתנועת פלסטינים. ב-2023 חיים בשטחי H1 כ-200 אלף פלסטינים ובשטחי H2 כ-35 אלף פלסטינים וכ-800 יהודים. מאות חיילים מוצבים כדרך קבע בחברון במטרה לשמור על האוכלוסייה היהודית ועל מנת למנוע חיכוך בין האוכלוסיות.

♦ **מזכר וואי (1998)** - מזכר הבנות בין ישראל ואש"ף שנועד להחזיר את הצדדים לשולחן המו"מ. לאחר סבב פגישות אינטנסיביות בין הצדדים, נחתם הסכם בבית הלבן בהשתתפות בנימין נתניהו, יאסר ערפאת, נשיא ארה"ב ביל קלינטון ובנוכחות חוסיין מלך ירדן. במסגרת ההסכם הוגדר לוח זמנים להמשך הנסיגות הישראליות ולצעדים ביטחוניים של הפלסטינים. על פי ההסכם נקבע כי ישראל תעביר 13% נוספים משטחי הגדה המערבית לשליטת הרשות הפלסטינית בשלוש פעימות ובתמורה לכך הרשות תפעל להפסקת הטרור, איסוף נשק בלתי חוקי, הפסקת ההסתה ומחיקת הסעיף באמנה הפלסטינית הקורא להשמדת ישראל. ישראל ביצעה רק את הנסיגה הראשונה מתוך שלוש הפעימות (העברת 2% משטח C לשטח B ו-7.1% משטח B לשטח A) בטענה שהרשות לא עומדת בכל התחייבויותיה או שאינה עומדת בדרישות חדשות, כמו הכרה בישראל כמדינה יהודית.

♦ **ועידת קמפ דיוויד (2000)** - ועידת שלום שנערכה בקמפ דיוויד בראשות נשיא ארה"ב ביל קלינטון, ראש ממשלת ישראל אהוד ברק, ויושב ראש הרשות הפלסטינית יאסר ערפאת. הדיונים נהלו על פרטי פתרון שתי המדינות בסוגיות כמו גבולות, ביטחון, ירושלים ופליטים. ברק ראה באירוע הזדמנות אחרונה לחתום על הסכם לפני תום כהונת קלינטון, בעוד ערפאת התייחס לפסגה כראשונה מבין כמה פסגות במהלכן יתקרבו הצדדים להסכם וינקטו צעדים בקרב עמיהם ובאזור, שיסייעו להגיע לבשלות הנדרשת להסכם. במהלך הוועידה הושגה התקדמות משמעותית ונרשמו פריצות דרך היסטוריות ובהן נכונות הפלסטינית לגבול שמשאיר חלק מההתנחלויות בידי ישראל ונכונות ישראלית לדון בחלוקת ירושלים לשתי בירות. עם זאת, לאחר שבועיים של דיונים, הוועידה הסתיימה ללא כל הסכם. עם סיום הוועידה הכריז ברק כי: "ככל הנראה אין פרטנר בעת הזו". הצהרת ברק זכתה לתמיכה וגיבוי מצד הנשיא קלינטון. ברק אמנם המשיך עם השיחות (במהלכן צומצמו מאד הפערים) עד לסיום כהונתו, אבל המונח "אין פרטנר" נטבע בשיח ונוצל על ידי מתנגדי שתי המדינות כתירוץ להימנע ממשא ומתן.

♦ **מתווה קלינטון (2000)** - עקרונות להסכם קבע שהוצגו על ידי הנשיא האמריקאי ביל קלינטון לאחר כישלון שיחות קמפ-דיוויד ופרוץ האינתיפאדה השנייה. המתווה כלל ויתור פלסטיני בנושא הפליטים - הכרה בזכות הפליטים לחזור למדינה הפלסטינית, שיקום במיקומם הנוכחי, ישוב מחדש במדינות שלישיות כולל ישראל בכפוף לחוקיה ולמדיניות הקליטה שלה, וקבלת פיצויים; ויתור ישראלי בנושא ירושלים, הכולל חלוקת מזרח העיר והעיר העתיקה לפי מפתח דמוגרפי וסיכום על הקמת מדינה פלסטינית מפורזת במרבית שטחי הגדה המערבית וכל רצועת עזה, למעט גושי התיישבות גדולים, כחלק מחילופי שטחים. המתווה היווה בסיס לשיחות בטאבה (2001). בשני הצדדים קיבלו את המתווה עם הסתייגויות ולא הספיקו לקיים עליו מו"מ אמיתי בגלל הבחירות והאינתיפאדה השנייה. מתווה קלינטון, עם שינויים והתאמות, נותר הבסיס לסבבי מו"מ רשמיים וליוזמת זינבה.

♦ **האינתיפאדה השנייה (2005-2000)** - גל אלימות קשה שפרץ בספטמבר 2000 לאחר ביקורו של אריאל שרון בהר הבית ובעקבות כישלון שיחות קמפ דייוויד. בשונה מהאינתיפאדה הראשונה, האינתיפאדה השנייה (המכונה גם "אינתיפאדת אל-אקצא") התאפיינה בעימות צבאי אלים שכלל שימוש נרחב בנשק חם ובפיגועי התאבדות בתוך שטח ישראל. במהלך האינתיפאדה השנייה נרצחו למעלה מ-1,000 ישראלים, רובם אזרחים, בפיגועי טרור, ונהרגו כ-3,000 פלסטינים. האירועים הובילו לשינויים משמעותיים בשטח: ישראל יצאה למבצע "חומת מגן" בגדה המערבית, החלה בבניית גדר ההפרדה, והחליטה על פינוי חייליה ואזרחיה מרצועת עזה. האינתיפאדה דעכה בהדרגה לאחר מותו של יאסר ערפאת ב-2004 ועליית אבו מאזן להנהגת הרשות הפלסטינית, הריגת ראשי חמאס והיציאה מעזה. האירועים העמיקו את חוסר האמון בין הצדדים והביאו לקיפאון מדיני ממושך.

♦ **פסגת טאבה (2001)** - פסגת שלום שהתכנסה במסגרת שיחות ישירות בין ישראל והרשות הפלסטינית בתיווך אמריקאי. הפסגה התכנסה בהמשך לשיחות קמפ-דייוויד ולאחר פרוץ האינתיפאדה והסתיימה עם תחושת התקדמות ושיקום האמון בין הצדדים (על פי לשון הצהרה משותפת) אך ללא הסכם מפורט בשל הסמיכות לבחירות בישראל, בהן ניצח אריאל שרון שבחר לא להמשיך במו"מ. בשל הקרבה לבחירות בישראל, הפסגה לא הוגדרה כמשא ומתן פורמלי, אך היא הוכיחה שניתן לגשר על הפערים שנחשפו בקמפ דייוויד. במהלך הדיונים הושגה התקדמות בכל סוגיות הליבה - גבולות, ביטחון, ירושלים ופליטים.

♦ **יוזמת השלום הערבית (2002)** - מתווה כללי לפתרון הסכסוך הישראלי-ערבי לפיו מדינות ערב יכוננו יחסים מלאים עם מדינת ישראל בתמורה לנסיגה ישראלית לקווי 67, כולל ברמת הגולן, מציאת פתרון צודק ומוסכם לבעיית הפליטים הפלסטינים והסכמה להקמת מדינה פלסטינית עצמאית בשטחי הגדה המערבית וברצועת עזה ושבירתה ירושלים. המתווה, הקרוי גם היוזמה הסעודית, אושר

בפסגת הליגה הערבית בביירות במרץ 2002 ולאחר מכן אושרר פעם נוספת בכינוס הליגה הערבית במרץ 2007. ארגון המדינות האסלאמיות, למעט הסתייגותה של איראן, תומך אף הוא ביוזמה. באפריל 2013 הודיעה ועדה מטעם הליגה הערבית כי היא מוכנה לעקרון של חילופי שטחים ובכך למעשה נתנה את הפתח לחרוג מקווי 1967. מדינת ישראל לא הגיבה מעולם ליוזמה באופן מלא ורשמי.

◆ **מפת הדרכים (2002)** - תכנית מדינית לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני שגובשה על ידי הקוורטט והתבססה על נאמו של הנשיא האמריקאי ג'ורג' בוש (חזון בוש למזרח-התיכון). במסגרת התכנית נקבעו שלושה שלבים עיקריים. בשלב ראשון: יצהירו הצדדים על מחויבותם לפתרון שתי המדינות ולהפסקת האלימות. הרשות הפלסטינית תילחם בטרור ותחדש את שיתוף הפעולה עם ישראל, לצד ביצוע רפורמות מדיניות וביטחוניות. ישראל תקפיא בניה בהתנחלויות ותפרק את המאחזים שהוקמו לאחר מרץ 2001, לצד מתן סיוע הומניטרי לרשות. שלב שני: בחירות כלליות בשטחי הרשות, אופציה להקמת מדינה פלסטינית בגבולות זמניים בכפוף להסכמת הצדדים, משא ומתן על הסדר קבע וכינוס ועידת שלום. שלב שלישי: חתימה על הסכם קבע ישראלי-פלסטיני והסדרת היחסים המלאים עם מדינות ערב במסגרת שלום ערבי-ישראלי. התכנית התקבלה על ידי הרשות הפלסטינית והתקבלה על ידי ישראל בכפוף ל-14 הערות ובהן הקביעה כי המעבר בין שלבי התכנית יהיה על בסיס ביצועים ולא על בסיס לוחות זמנים, במיוחד בשני תחומים: סיכול אמיתי של טרור, הסתה ואלימות ויצירת הנהגה פלסטינית חדשה. השלב הראשון לא יושם במלואו והצדדים לא המשיכו לשלבים הבאים.

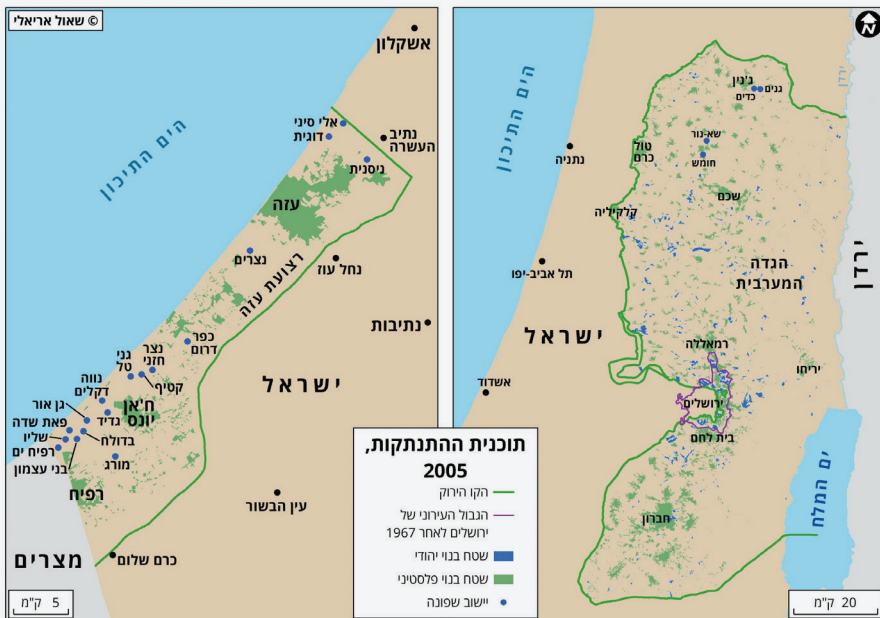
♦ **יוזמת זינבה (2003)** - מודל להסכם קבע ישראלי-פלסטיני המציע פתרונות מפורטים לכל סוגיות הליבה של הסכסוך הישראלי פלסטיני. המודל גובש על ידי צוותי מו"מ בלתי רשמיים בראשות יוסי ביילין ויאסר עבד-רבו כשבצד הישראלי השתתפו בכירי מערכת הביטחון כולל מי שכיהנו בתפקידי רמטכ"ל, ראש שב"כ וסגן ראש מוסד, וכן אלופים במיל, יו"ר כנסת ושרים לשעבר, מומחים, דיפלומטים ונציגי החברה האזרחית. הצד הפלסטיני כלל שרים, חברי פרלמנט, בכירים באש"ף ונציגי החברה האזרחית. צוותי המו"מ ניהלו שיחות במשך כשנתיים עד להגעה למודל מוסכם שהוצג ב-1.12.2003.

ההסכם זכה לתמיכה ציבורית רחבה בשני העמים ולתמיכת הקהילה הבינלאומית, לרבות נשיא ארה"ב, מנהיגים אירופיים ובכירים בעולם הערבי. עד היום ההסכם ונספחיו (שפורסמו בשנת 2011) מהווים את ההצעה המפורטת והקונקרטית ביותר, שגם מוסכמת על דמויות מרכזיות בשני העמים, לסיום הסכסוך הישראלי-פלסטיני. המודל המוסכם ממחיש את מרחב הפשרה המעשי אליו ניתן להגיע, תוך שמירת האינטרסים החיוניים של שני הצדדים, וסייע מאד לנושאים והנותנים הרשמיים בסבבי המו"מ שהתקיימו ב-2008 וב-2013.

רעיון הסדר הקבע המבוסס על פתרון שתי המדינות, תוך שימוש במודל כהוכחה שהסכם כזה הוא רק חיוני ודחוף אלא גם אפשרי, מקודם על ידי שני ארגוני חברה אזרחית מקבילים - ישראלי ופלסטיני - הפועלים לחינוך לשלום, להעשרת השיח המדיני, לקיום דיאלוג מתמשך בין שתי החברות, ולשמירת התקווה לשלום.

◆ **ההתנתקות (2005)** - תכנית חד-צדדית שבוצעה על ידי ממשלת ישראל בראשות הליכוד ומנהיגו אריאל שרון בשנת 2005. במסגרת התכנית פונו כ-8,600 תושבי ההתנחלויות מרצועת עזה וכוחות צה"ל נסוגו לקווי 67. במקביל, פונו ארבע התנחלויות מבודדות בצפון השומרון. ברקע הנסיגה - אירועי אלימות וטרור בתוך הרצועה ושיגור טילים משטחה לעבר ישראל. שיגורי רקטות ופצמ"ים מהרצועה החלו בשנת 2001, בין השנים 2001-2004 בוצעו לפחות חמישה פיגועים באמצעות מנהרות תת קרקעיות בהם נהרגו חיילי צה"ל ובשנת 2004 איום המנהרות הוגדר על ידי צה"ל כאחד האתגרים הביטחוניים הקשים שעומדים בפני ישראל. במאי 2005 התרחשו שני פיגועים קשים כנגד נגמ"שי צה"ל, בהם נהרגו 13 חיילים. תמונתם של חיילי צה"ל שנשלחו לחפש את שרידי חבריהם בחולות נצרבה בתודעה הציבורית וחידדה אף יותר את שאלת הנוכחות הישראלית בעזה. ביצוע ההתנתקות באופן חד-צדדי החליש את הגורמים המתונים ברשות הפלסטינית וחיצק גורמים קיצוניים ובהם גם החמאס. המהלך חיזק את הטענה לפיה הפלסטינים לא יכולים להשיג דבר במו"מ אלא רק בשימוש בכוח.

♦ **תהליך אנאפוליס (2007)** - תהליך שהחל בוועידת שלום בהשתתפות ראש הממשלה הישראלי אהוד אולמרט, יו"ר הרשות הפלסטינית מחמוד עבאס ונשיא ארה"ב ג'ורג' בוש. מטרת הוועידה הייתה להניע מחדש את תהליך השלום על מנת להגיע להסכם קבע בתוך שנה. בוועידה לא נרשמה התקדמות משמעותית, אך היא התניעה מהלך של שיחות שנמשכו בשנים 2007-2008 והפכו לנקודה הקרובה ביותר להשגת הסכם קבע בין הצדדים. שני המנהיגים, אולמרט ועבאס, העידו בשנים שלאחר התהליך כי במהלכו היו קרובים מאוד להגעה להסכם וכי הושגו הסכמות עקרוניות בכמה סוגיות מפתח, לרבות בנושא הביטחון.

לדבריהם, אילו המו"מ היה נמשך ניתן היה להגיע להסכם. בשנת 2011 הודלפו פרטי ההצעה הפלסטינית המפורטת שניתנה במהלך המו"מ עם ישראל, המוכיחה את ההתקדמות שחלה בשיחות. התהליך הופסק נוכח החקירות נגד אהוד אולמרט והתפטרותו שבאה בעקבותיהן.

אנאפוליס ההצעה הישראלית

אנאפוליס ההצעה הפלסטינית

◆ **שיחות קרי (2013-14)** - מו"מ בהובלת מזכיר המדינה האמריקאי ג'ון קרי. במסגרת השיחות שקדמו למו"מ הסכים עקרונית ראש הממשלה נתניהו שארה"ב תציג נייר שעל בסיסו יתנהל המו"מ ובו יוגדר היעד של פתרון שתי המדינות על בסיס גבולות 1967, אך סירב להתפשר בנושא ירושלים. אבו מאזן לא השיב על השאלה אם יקבל את הנייר כבסיס. במסגרת ההצעה ישראל קיבלה חבילת ערביות ביטחוניות מארה"ב. בפתח השיחות הרשמיות הושגו מספר הבנות שהובילו לפתיחת המו"מ: ישראל התחייבה לשחרור אסירים פלסטינים בארבע פעימות כמחווה לרשות הפלסטינית; הרשות הפלסטינית התחייבה לחדול ממהלכים חד צדדיים כנגד ישראל באו"ם והצטרפות לארגונים בינלאומיים; ארה"ב הפקידה בידי שני הצדדים מכתבי ערביות בהם הביעה תמיכה והכרה בישראל כמדינת העם היהודי ותמיכה במדינה פלסטינית בשטחי 67 עם חילופי שטחים. ישראל ביצעה שלוש מתוך ארבע פעימות של שחרור אסירים. מיד לאחר ההודעה על אי ביצוע הפעימה הרביעית ונוכח היעדר התקדמות בשיחות, חתם אבו מאזן על בקשות להצטרף ל-15 מוסדות וארגונים בינלאומיים, כך ששני הצדדים הפרו את ההבנות והתהליך הגיע לסיומו. הקבינט הישראלי אף קיבל החלטה רשמית על הפסקת השיחות. ארה"ב לא פרסמה את הנייר שהיה אמור לשמש כבסיס למו"מ.

◆ **תכנית ההכרעה** - מתווה מדיני שפורסם ב-2017 על ידי בצלאל סמוטריץ', ממפלגת הצינונות הדתית, הקורא להחלת ריבונות ישראלית על כל שטחי הגדה המערבית ועזה. התכנית שוללת את זכות העם הפלסטיני להגדרה עצמית ומציעה לתושבים הפלסטינים שלוש אפשרויות: חיים תחת שלטון ישראלי כתושבים בעלי זכויות מוניציפליות מוגבלות ואפשרות גיוס לצה"ל, הגירה למדינות אחרות בסיוע ישראלי, או עימות צבאי במקרה של התנגדות לשתיה האופציות הראשונות. התכנית קוראת לבניה מאסיבית של התנחלויות ונכון לסוף 2024, עת מכהן סמוטריץ' כשר אוצר ושר במשרד הביטחון, היא נתקלת בהתנגדות רבה בקהילה הבינלאומית ובציבור הישראלית אך נתפסת כאלטרנטיבה להסכם מדיני שיחלק את השטח בין הירדן לים לשתי מדינות.

♦ **תכנית טראמפ (2020) - התוכנית, הידועה גם בשם "עסקת המאה",** היא מתווה ליישוב הסכסוך הישראלי - פלסטיני שהוצגה על ידי הנשיא האמריקאי דונלד טראמפ. לצד מתן דגש לנושא הכלכלי, עיקר התכנית, אשר גובשה במגעים בין ארה"ב לישראל בלי שיתוף הפלסטינים, הוא מימוש פתרון שתי המדינות תוך אימוץ מובהק של הנרטיב הישראלי, המקנה עדיפות עליונה לעמדות הישראליות בסוגיות של ביטחון, ירושלים, התנחלויות ופליטים. על פי התכנית מדינת ישראל תספח לשטחה כ-30% משטחי הגדה המערבית ולא תפנה אף התנחלות. בתמורה, ישראל תיתן 16% משטחיה הריבוניים באזור הנגב ותבחן את האפשרות לכלול בחילופי השטחים גם את אזור המשולש. על פי התכנית ירושלים לא תחולק ותישאר בריבונות ישראל, כאשר הבירה הפלסטינית תהיה בכפרים סמוכים. בעוד ראש ממשלת ישראל הצהיר על נכונותו לקיים מו"מ על בסיס היוזמה, הפלסטינים סירבו לכך בטענה כי התכנית נוגדת את האינטרסים הפלסטיניים הבסיסיים, את החוק הבינלאומי ואת ההבנות שהושגו בסבבי שיחות קודמים. התכנית והסיפוח החד צדדי של ההתנחלויות על ידי ישראל ירדו מהפרק נוכח העמדה הפלסטינית, כינון הסכם נורמליזציה בין ישראל לאיחוד האמירויות והפסדו של הנשיא טראמפ בבחירות.

◆ **הסכמי אברהם (2020-2021) - שורה של הסכמים בין מדינת ישראל ומספר מדינות ערביות ומוסלמיות.** ההסכם הראשון נחתם בין ישראל, איחוד האמירויות ובחריין בתיווך ארצות הברית. כשנה לאחר מכן הצטרפה סודאן ואילו מול מרוקו נחתם הסכם נפרד על חידוש היחסים בין המדינות. עם כל המדינות איתן נחתמו ההסכמים התקיימו במשך שנים יחסים חשאיים ולעיתים אף גלויים שהלכו והתפתחו, אך המעבר למערכת יחסים רשמית וחמה היווה שבירה של פרדיגמה ארוכת שנים לפיה לא ניתן יהיה להתקדם ביחסים עם מדינות ערב ללא התקדמות בנושא הפלסטיני. אחד התנאים לחתימה על הסכמי אברהם היה ויתור ישראלי על תכנית הסיפוח שהוצגה על ידי ממשלת נתניהו.

◆ **"חרבות ברזל" / מלחמת ישראל-עזה 2023 - ב-7 באוקטובר 2023** ארגון החמאס ברצועת עזה פתח במתקפת טרור ברברית וחסרת תקדים על אלפי ישראלים ששהו באותה עת ביישובי עוטף עזה ובאזורים סמוכים. במהלך היום נרצחו כ-1,200 איש, כולל נשים, ילדים וקשישים, ונחטפו לשטחי הרצועה כ-250 נוספים ונפצעו אלפים. בעקבות המתקפה, יצאה ישראל למלחמה ופלשה לשטחי הרצועה. המבצע נמשך לאורך כל 2024 ומתנהל אף ב-2025. נכון לסוף 2024, המלחמה גבתה את חייהם של למעלה מ-800 חיילי צה"ל וגרמה לפציעתם של כ-12 אלף. מאז תחילת המלחמה פונו מיישובי קו העימות בדרום 47 אלף ישראלים וישראליות. על פי נתוני משרד הבריאות המקומי שאושרו על ידי גופים בינלאומיים, נהרגו במהלך הלחימה עד סוף 2024 למעלה מ-45 אלף פלסטינים, נפצעו למעלה מ-104 אלף, וכ-10 אלף נעדרים או קבורים תחת ההריסות. המערכה הצבאית והרס התשתיות ברצועה הובילו למשבר הומניטרי חמור, כאשר כ-1.9 מיליון מתוך 2.1 מיליון תושבי הרצועה הפכו לעקורים. הדיון הבינלאומי ב"יום שאחרי" מתמקד בשאלות של שיקום הרצועה, זהות הגורמים שניהלו אותה, מניעת מתן תפקיד שלטוני לחמאס ותפקידה האפשרי של הרשות הפלסטינית.

מִנְחָה יְסוּד

40 ק"מ

◆ **הקו הירוק (קווי 1967) - קו הפרדת הכוחות שנקבע בהסכמי שביתת הנשק בין ישראל, מצרים, ירדן סוריה ולבנון בשנת 1949 ושהיווה את קווי הגבול טרום מלחמת ששת הימים ביוני 1967. הקהילה הבינלאומית מתייחסת ליישובים הישראליים שנבנו מעבר לקו הירוק כלא חוקיים ומכשול לשלום. בית המשפט העליון הישראלי רואה באחיזת ישראל בשטחים "תפיסה לוחמתית" ולפיכך הבנייה בהם אינה בלתי-חוקית.**

◆ **הגדה המערבית** - שטח התחום בין הקו הירוק, נהר הירדן וים המלח. השטח נכבש מידי ירדן והוא מוחזק על ידי ישראל מאז שנת 1967. הקהילה הבינלאומית רואה בשטחי הגדה המערבית שטח כבוש. מאז הסכמי אוסלו שטחי הגדה המערבית נחלקים לשלוש קטגוריות: שטחי A, B ו-C. גודל השטח כ-5900 קמ"ר ובו מתגוררים על-פי הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה ב-2021 3,120,000 פלסטינים [כולל במזרח ירושלים]. בגדה המערבית חיים, לפי נתוני שנת 2023, 492,000 ישראלים.

◆ **רצועת עזה** - רצועה ששטחה 365 קמ"ר הגובלת בישראל מדרום, מזרח וצפון, במצרים מדרום-מערב ובים התיכון ממערב. ברצועה חיים למעלה משני מיליון אנשים, כמיליון מתוכם חיים במחנות כפליטים. בשנת 1967 ישראל כבשה את הרצועה מידי מצרים והקימה בה התנחלויות, אשר פונו ב-2005 באופן חד צדדי במסגרת תכנית ההתנתקות. עם זאת, הרצועה נותרה תלויה בישראל בתחומי תשתיות מים, חשמל וגז ובשליטה על המרחב הימי, האווירי ומעברי הגבול. בשנת 2007 השתלט ארגון החמאס על הרצועה, ובתגובה הטילו ישראל ומצרים סגר שהוביל להגבלות על תנועת סחורות ואנשים. תחת שלטון החמאס התפתחה תשתית צבאית נרחבת שהובילה לסבבי לחימה חוזרים. ב-7 באוקטובר 2023 יצא החמאס למתקפת טרור ברברית וחסרת תקדים על ישראל, במהלכה נרצחו כ-1,200 אזרחים וחיילים, אלפים נפצעו ומאות נחטפו. בתגובה, נכנסו כוחות צה"ל לרצועה, פגעו קשות ביכולות של חמאס והרסו תשתיות אזרחיות רבות. על פי נתוני משרד הבריאות המקומי בסוף 2024, נהרגו כתוצאה מהפעולה כ-45,000 תושבי עזה ונפצעו למעלה מ-100,000. נכון לתחילת 2025, הרצועה נתונה במשבר הומניטרי חמור, רוב תושביה עקורים ונדרשת מלאכת שיקום שתיקח שנים ארוכות. העם הפלסטיני והנהגתו, כמו גם רובה המכריע של הקהילה הבינלאומית, ממשיכים לראות את רצועת עזה כחלק ממדינה פלסטינית עתידית.

♦ **סוגיות הליבה** - סוגיות מפתח בסכסוך הישראלי-פלסטיני אשר הוגדרו במסגרת תהליך אוסלו ושהדיון לגביהן נועד להתקיים במשא ומתן על הסדר הקבע: ירושלים, גבולות, התנחלויות, פליטים והסדרי ביטחון. סוגיה נוספת שעלתה באוסלו ובמשאים ומתנים היא סוגיית המים - אך כיום, בשל פתרונות טכנולוגיים וחדשניים, הדבר אינו מהווה אתגר מהותי.

♦ **ירושלים** - סוגיה רגישה ונפיצה בשל הזיקה הדתית והחשיבות הסימבולית עבור שני הצדדים. במשך שנים רבות ישראל החזיקה בעמדה שירושלים תישאר מאוחדת תחת ריבונות ישראל, אך בקמפ דייוויד התקבל העקרון של חלוקת מזרח העיר. בתהליך אנאפוליס הושגה הסכמה עקרונית על חלוקה גיאוגרפית-דמוגרפית בהתאם לפרמטרים של קלינטון ויוזמת זינבה: שכונות יהודיות לישראל ושכונות ערביות למדינה הפלסטינית. סוגיות האגן ההיסטורי (הקדוש) והריבונות על הר הבית נתפסות כמוקד מרכזי במחלוקת בין שני הצדדים. סוגיות אלה כוללות נושאים כמו חופש תפילה, הזכות לחפירות ארכיאולוגיות ואחריות ביטחונית במקומות אלו. ב-2023 מתגוררים בירושלים, על פי גבולותיה הישראליים, 380 אלף פלסטינים הנהנים ממעמד תושבות, אך רובם ללא אזרחות ישראלית. מעמדם מאפשר להם להצביע בבחירות לעירייה, אך לא בבחירות לכנסת. הם מהווים 39% מכלל תושבי העיר.

♦ **גבולות** - במהלך סבבי המשא-ומתן שני הצדדים הכירו בכך שהבסיס להסכם הוא קווי 67 עם חילופי שטחים באזורים מסוימים. עבור הפלסטינים גבולות 1967 (המהווים 22% ממה שקרוי פלסטין ההיסטורית) הם פשרה בפני עצמה אל מול השטח שהיה מיועד למדינה הפלסטינית בתכנית החלוקה. הפערים המקשים על קביעת הגבול נובעים, בין היתר, מהתנגשות בצרכים והדרישות של הצדדים. עבור הפלסטינים יש חשיבות רבה לרצף טריטוריאלי סביר בעוד שעבור מדינת ישראל יש חשיבות רבה לסיפוח גושי התנחלויות ולהימנע ככל שניתן מפינוי ישראלים. שני הצדדים הכירו באפשרות של חילופי שטחים אך בעוד שהדרישה הפלסטינית היא

לחילוף שווה בגודל ובאיכות, בכל ההצעות הישראליות קיים פער לטובת ישראל.

◆ **התנחלויות** - כל הישובים האזרחיים מעבר לקו הירוק מוגדרים על פי החוק הבינלאומי כהתנחלויות בלתי חוקיות, זאת בהסתמך על סעיף 49 באמנת ז'נבה הרביעית לפיו חל איסור על מדינה כובשת להעביר אוכלוסיה אזרחית אל השטח הכבוש. מדינת ישראל מצויה במחלוקת אל מול הקהילה הבינלאומית בדבר תוקפו של החוק הבינלאומי בנוגע להתנחלויות ולמעשה מקדמת בניה נרחבת בשטחי הגדה המערבית. בספטמבר 1967 הוקמה ההתנחלות הראשונה בגדה המערבית, כפר עציון, ובשנת 1968 החל להיבנות מחדש הישוב היהודי בחברון. עם הקמת תנועת "גוש אמונים" בשנת 1974 חלה תנופה בקצב הקמת ההתנחלויות. עד 2023 הוקמו בשטחי הגדה המערבית 132 התנחלויות רשמיות על ידי מדינת ישראל ולמעלה מ-100 מאחזים בלתי חוקיים. נכון ל-2023 כ-500,000 מתנחלים גרים בשטחי הגדה המערבית ועוד כ-250,000 בשטחים שסופחו לירושלים. מרבית המתנחלים גרים במה שמכונה "גושי התיישבות" אשר נמצאים בסמיכות יחסית לשטחה הריבוני של מדינת ישראל. מדינת ישראל פינתה בעבר התנחלויות הן במסגרת הסכם השלום עם מצרים (חצי האי סיני) והן במסגרת ההתנתקות (רצועת עזה ומספר התנחלויות בצפון השומרון) אך היכולת לבצע מהלכי פינוי נרחבים נוספים הופכת קשה עם השנים - הן נוכח הגידול במספר המתנחלים והן נוכח כוחו הפוליטי של המחנה המצדד בהתיישבות בכל השטח.

◆ **ביטחון** - על פניו מדובר בסוגיה פרקטית ועל כן יותר קלה לפתרון מאשר סוגיות סמליות ועקרוניות, אך גם בסוגיה זו קיימים פערים בין הצדדים. ישראל מציבה דרישות למענה על צרכיה הביטחוניים: מניעת הקמת צבא נוסף מערבית לירדן, שמירת מרחב הפעולה האווירי ופיקוח על הנכנסים לשטחה. הפלסטינים דורשים כוח שיגן עליהם ומתנגדים לנוכחות צה"ל בשטחי מדינתם. בתהליך אנאפוליס הושגו הסכמות טכניות בין אולמרט ואבו מאזן, כולל

הסדרים עם ירדן ומצרים. על פי יוזמת ז'נבה, המדינה הפלסטינית תהיה מפורזת מצבא עם כוח שיטור בלבד. לאחר מתקפת הטרור ב-7 באוקטובר 2023, התווספו היבטים חדשים לדיון הציבורי, חלקם פסיכולוגיים: הצורך בהתגברות על הפחד שמקרה כזה יישנה, הצורך במניעת היווצרות תאי טרור בשטחים הפלסטיניים והידוק הפיקוח על המעברים והגבולות. נכון לתחילת 2025, שאלת ההסדרים הביטחוניים העתידיים נתפסת כמהותית למשא ומתן עתידי בין הצדדים, אך לכאורה ניתנת לפתרון באמצעות הסכמה לפירוז השטח ואמצעי ביטחון מתקדמים ושימוש באמצעי ביטחון מתקדמים.

◆ **פליטים** - הפליטים הפלסטינים מוגדרים כמי שמקום מגוריהם הרגיל בין יוני 1946 ועד מאי 1948 היה פלסטין ואשר איבדו את בתיהם ומקור מחייתם כתוצאה ממלחמת 1948. הגדרה זו נקבעה על ידי אונר"א, סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם לפליטי פלסטין, שהוקמה בסוף שנת 1949. על פי הגדרות האו"ם ואונר"א מעמד הפליטות הפלסטינית חל גם על צאצאי הפליטים (מצד האב) וגם במקרים בהם קיבלו הפליטים אזרחות במדינה אחרת. בשנת 1950 טיפלה אונר"א ב-750 אלף פליטים פלסטינים וב-2023 כ-5 מיליון פלסטינים זכאים לשירותי הסוכנות. בשנת 1949, במסגרת ועידת לוזאן ותחת לחץ אמריקאי כבד, הביעה מדינת ישראל נכונות לקלוט כ-100 אלף פלסטינים כחלק מהסכם שלום עם מדינות ערב אך ההצעה נדחתה והועידה נסגרה ללא הסכמות והסכמים. באופן מסורתי ישראל מוכנה להיות שותפה לפתרון הבעיה אך לא לקחת אחריות על היווצרותה, בעוד שהפלסטינים דורשים מלבד פתרון מעשי גם התייחסות ערכית והיסטורית לסוגייה.

◆ **מזרח ירושלים** - שטח של כ-70 קמ"ר בירושלים וסביבתה הנמצא מעבר לקו הירוק וסופח למדינת ישראל בשנת 1967. על פי תוכנית החלוקה של האו"ם ירושלים הוגדרה כשטח נפרד - Separatu Corpus - אך התכנית לא יושמה ולאחר מלחמת העצמאות נותרה ירושלים מחולקת בין ישראל וירדן. בשנת 1967 כבשה ישראל את

מזרח ירושלים והגדירה מחדש את גבולות העיר כך שהתווספו לשטחה 28 כפרים ומחנות פליטים. הפלסטינים שהתגוררו באזור קיבלו מעמד תושבי קבע, המקנה להם זכויות וחובות אזרחיות אך לא זכות הצבעה לכנסת או דרכון ישראלי. בשנות ה-2000, בניית חומת ההפרדה בתוך מזרח ירושלים ניתקה בפועל עשרות אלפי פלסטינים מהשירותים העירוניים, מבלי שניתנה לרשות הפלסטינית האחריות עליהם. נכון לשנת 2024 ישנם כ-370 אלף פלסטינים תושבי ישראל, כ-150 אלף מהם חיים מעבר לחומת ההפרדה. מעמדם עשוי להישלל בשל שהייה ממושכת מחוץ לעיר, דבר שקרה לכ-15,000 פלסטינים. על אף הסיפוח, הפערים בין מזרח ומערב העיר ניכרים בתחומי בריאות, חינוך, רווחה ותשתיות

◆ **הר הבית** - מתחם קדוש ליהודים ולמוסלמים בעיר העתיקה בירושלים. במתחם הר הבית שוכן מסגד אלאקצא הקדוש למוסלמים ועל פי היהדות הר הבית הוא המקום בו שכן בית המקדש ובו יוכל לקום מחדש בעתיד. הר הבית עומד בלב הסכסוך הישראלי-פלסטיני ובלב המחלוקת על ירושלים, הן במישור הדתי והן במישור הלאומי. בשנת 1967, לאחר מלחמת ששת הימים, החליטה ישראל על מתווה לשימור סטטוס קוו במתחם לפיו הווקף המוסלמי הממומן בידי ירדן ימשיך בניהול המקום (כפי שהיה משנת 1948), יהודים לא יתפללו בהר הבית אך יורשו לבקר במתחם, המשפט הישראלי יחול על ההר וממשלת ישראל תהיה אחראית על הביטחון במתחם. במסגרת הסכם השלום עם ירדן הכירה ישראל באופן רשמי במעמדה המיוחד ותפקידה ההיסטורי של ירדן במקומות הקדושים בירושלים. לאורך השנים אירועים ביטחוניים וסבבי אלימות קשים החלו עם התפרצות מהומות בהר הבית, כך למשל בשנת 2000, לאחר עלייתו של אריק שרון להר הבית, פרצו מהומות בהר שנחשבות לתחילתה של האינתיפאדה השנייה. בשנים 2014-2017 פרצו מהומות במתחם ההר. מהומות אלו זלגו לרוב לשטחים נוספים והובילו לעליה באירועי הטרור. ב-2021 המהומות שפרצו בהר זלגו לערים המערבות בישראל ויצרו משבר אמון קשה בין הציבור היהודי והערבי בישראל. במו"מ המדיני הוצעו מספר

נוסחאות לפתרון הסוגיה, כולן כללו חופש גישה לבני כל הדתות.

◆ **מערת המכפלה** - אתר היסטורי בחברון ואחד המקומות הקדושים ביותר ליהדות ולאסלאם. על פי המסורת היהודית במערת המכפלה קבורים אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה. המבנה מחולק לאזור תפילה יהודי ואזור תפילה מוסלמי. במשך 10 ימים בשנה האתר פתוח ליהודים בלבד ובמשך 10 ימים בשנה הוא פתוח למוסלמים בלבד. בפברואר 1994 התרחש טבח מערת המכפלה - פיגוע ירי בו נרצחו 29 מתפללים מוסלמים על ידי ברוך גולדשטיין, יהודי תושב קריית ארבע. זהו פיגוע ההתאבדות הראשון בתקופת הסכמי אוסלו, אך קדמו לו אירועי טרור ואלימות מצד קיצונים פלסטינים שהתנגדו לתהליך המדיני. לאחר הטבח פרצו מהומות ברחבי השטחים והוטל סגר ממושך על השכונות הפלסטיניות בחברון. בתום תקופת האבל של 40 יום לאחר הטבח החלה שרשרת פיגועי התאבדות בישראל כנקמה מטעם החמאס. מערת המכפלה מהווה אתר תיירותי פעיל מאוד עבור יהודים, מוסלמים ונוצרים.

◆ **גדר ההפרדה** - מכשול פיזי לאורך הקו הירוק הבנוי באופן חלקי מחומת בטון ומגדר ביטחון בעלת אמצעי ניטור אלקטרוניים ונועד למנוע אירועי טרור, חדירת מחבלים וכניסת שוהים בלתי חוקיים לישראל. תוואי הגדר נמצא בחלקו בתוך שטחי הגדה המערבית והוא חורג מהקו הירוק על מנת להכיל התנחלויות הסמוכות לקו וגושי התנחלויות גדולים. הגדר נבנתה בין השנים 2002 - 2006, כאשר האינתיפאדה השנייה היוותה גורם מאיץ לקידומה. אורך תוואי הגדר המתוכנן הוא 712 ק"מ, למעלה מפי 2 מתוואי הקו הירוק שאורכו 320 ק"מ. לאחר השלמת בניית הגדר לאורך התוואי המתוכנן יהיו כ-8% משטח הגדה המערבית - מערבית לגדר, צמודים לישראל, ו-92% משטח הגדה - מזרחית לגדר. על פי משרד הביטחון התוואי נקבע על סמך שיקולים ביטחוניים אסטרטגיים והוא עתיד להשתנות בהתאם לקביעת הגבול במידה ויחתם הסכם קבע עם הרשות הפלסטינית. בית הדין הבינלאומי בהאג קבע כי גדר ההפרדה מנוגדת לחוק הבינלאומי וציין כי קיים חשש כבד

שתוואי המכשול יצור עובדות בשטח שיובילו לסיפוח דה-פקטו של שטחים וישפיע על קביעת הגבולות העתידיים בין המדינות.

◆ **סיפוח - צירוף רשמי (דה יורה)** של שטח או חבל ארץ לשטחה של מדינה כובשת, תוך החלת הריבונות עליו. בסכסוך הישראלי-פלסטיני משמעות הסיפוח היא החלת הריבונות הישראלית בשטחי הגדה המערבית שנכבשו ב-1967. שטחים אלו מוחזקים על ידי ישראל, אך למעט מזרח ירושלים הם מעולם לא סופחו רשמית לישראל. סיפוח מזרח ירושלים, שנעשה באופן חד-צדדי, אינו מוכר על ידי הקהילה הבינלאומית. סיפוח יכול להיעשות במסגרת מוסכמת (כולל באמצעות חילופי שטחים) או באופן חד-צדדי. במשך עשרות שנים נמנעת ישראל מביצוע צעדי סיפוח דה-יורה בגדה המערבית, אך פועלת להרחבת והעמקת סיפוח דה-פקטו באמצעות הרחבת בניה בהתנחלויות, בניית תשתיות וקידום חקיקה בעלת "אופי סיפוחי". מאז כינון הממשלה ב-2023 ומינוי בצלאל סמוטריץ' לשר במשרד הביטחון האחראי על ההיבטים האזרחיים בשטחים, מתבצעות פעולות שמהוות סיפוח למעשה של שטחי C, בשל העברת הסמכויות מגורמי צבא לגורמים אזרחיים. אם בעבר השיח על סיפוח מלא או חלקי של שטחי הגדה היה שולי ואפיין קומץ מהימין המתנחלי והמשיחי, הרי שבשנים האחרונות השיח תופס תאוצה ומתגבש לכדי הצעות פורמליות של תכניות סיפוח והצעות חקיקה הבונות את התשתית להחלת ריבונות רשמית. בנוסף למחירים הבינלאומיים והאזוריים, ישראל שאחרי סיפוח השטחים לא תוכל לשמור על המשטר הדמוקרטי שלה אם ברצונה לשמר את האופי היהודי שלה, בשל היות היהודים מיעוט בכל השטח בין הירדן לים.

◆ **אש"ף - הארגון לשחרור פלסטין** שמהווה את הנציג הרשמי והמוכר של העם הפלסטיני. אש"ף הוקם ב-1964 והוא מאגד מספר תנועות, הגדולה בהן - הפת"ח. בשלהי שנות השישים התבסס הארגון בירדן ומשם ביצע תקיפות כלפי ישראל, לרבות פעולות טרור. בשנות השבעים והשמונים החל אש"ף להתבסס בלבנון, תוך הכפפת חלקים נרחבים בדרום המדינה למרותו. בשנים אלו חלה עלייה בהיקפן של פעולות הטרור נגד ישראל, לרבות רצח 11 ספורטאים ישראלים באולימפיאדת מינכן ב-1972. במהלך מלחמת לבנון הראשונה

ב-1982 עזבו אנשי אש"ף את לבנון ועברו לתוניסיה. האינתיפאדה הראשונה ב-1987 הביאה לשינוי במעמדו של אש"ף וחיזקה את מעמדו הבינלאומי. בנובמבר 1988, לאחר שמלך ירדן הודיע על ניתוק הזיקה של ירדן עם הגדה המערבית, הודיע אש"ף לראשונה על הכרתו בפתרון שתי המדינות, על בסיס החלטת החלוקה מ-1947. ב-1993, בהסכמי אוסלו, ישראל אף הכירה באש"ף, וזאת לאחר שגם ארה"ב עשתה כך. עם הקמת הרשות הפלסטינית, איישו אנשי אש"ף את רוב המשרות בהנהגת הרשות, כולל היו"ר יאסר ערפאת, עד למותו והחלפתו על ידי מחמוד עבאס (אבו מאזן) ב-2004. כל ההסכמים המדיניים שחתמה ישראל מול הפלסטינים בשני העשורים האחרונים נעשו מול אש"ף.

♦ פת"ח - "התנועה לשחרור פלסטין", מפלגה פלסטינית המהווה את מפלגת השלטון ברשות הפלסטינית. התנועה הוקמה בשנת 1964 בחסות סוריה שאפשרה לכוחותיה להתאמן בשטחה. בסוף שנות השישים הצטרפה לאש"ף, ולאחר מינוי יאסר ערפאת ליו"ר הוועד הפועל, פעלה בעיקר בהתנגדות אלימה לישראל באמצעות פיגועים ופעילות גרילה בסוריה, ירדן, לבנון ועזה. במהלך שנות השמונים החלו ראשי התנועה למתן את עמדותיהם, עד להכרה רשמית במדינת ישראל במסגרת אש"ף. עם הקמת הרשות הפלסטינית הפכה הפת"ח למפלגת השלטון ואנשיה תפסו עמדות מפתח במגזר הציבורי. בשנת 2006 פרץ עימות אלים בינה לבין החמאס, שהוביל לפילוג בין רצועת עזה לגדה המערבית. נכון לסוף 2024, הפת"ח בראשות אבו מאזן ממשיכה לשלוט ברשות הפלסטינית בגדה המערבית. המלחמה בעזה העלתה לדיון את תפקידה האפשרי בניהול העתידי של הרצועה, והתנועה מעורבת במאמצים בינלאומיים לגיבוש הסדרים עתידיים באזור.

◆ **חמאס** - תנועת ההתנגדות האסלאמית הפלסטינית, הוקמה בשנת 1987 בהשראת תנועת האחים המוסלמים. לתנועה זרוע מדינית, צבאית ואזרחית. מוגדרת כארגון טרור על ידי ישראל, ארה"ב והאיחוד האירופי, וכתנועה פוליטית לגיטימית על ידי מספר מדינות אחרות, בהן איראן ורוסיה. מראשית דרכה הובילה פעולות טרור נגד ישראל. אמנת החמאס משנת 1988 קוראת להקמת מדינה פלסטינית על כל שטחי פלסטין, כולל שטח מדינת ישראל. בשנת 2017 פרסם החמאס מסמך עקרונות מעודכן בו הביע נכונות להקמת מדינה פלסטינית בגבולות 1967, אם כי לא ביטל רשמית את האמנה המקורית. ב-2007 השתלט החמאס באלימות על רצועת עזה והדיח מהשלטון את הרשות הפלסטינית. ב-7 באוקטובר 2023 ביצע מתקפת טרור חסרת תקדים נגד ישראל, שחיצקה את הקונצנזוס הבינלאומי נגדו. נכון לסוף 2024, על רקע תוצאות המלחמה, נרשמה ירידה משמעותית ביכולותיו, מרבית הנהגתו נהרגה על ידי ישראל והתמיכה הציבורית בו קיימת בעיקר בגדה המערבית ופחתה מאד ברצועת עזה.

◆ **אסירים ביטחוניים** - אסירים פלסטינים הכלואים בבתי הכלא בישראל בגין עבירות נגד ביטחון המדינה. אסירים ביטחוניים נכלאים בנפרד מאסירים פליליים ומוטלות עליהם מגבלות בנושאים של חופשות, ביקורים, שיחות טלפון והתייחדות. מאז 1967 נכלאו על ידי ישראל רבבות פלסטינים כאסירים ביטחוניים ואין כמעט בשטחים בית אב שאחד מבני משפחתם לא שהה בכלא הישראלי. ב-2023 יש למעלה מ-5,000 אסירים ביטחוניים כולל כמה מאות קטינים. עבור הפלסטינים האסירים הביטחוניים הם אסירים פוליטיים ולוחמים אשר נשלחו להילחם בכיבוש ונפלו בשבי. הרשות הפלסטינית משלמת קצבאות לאסירים ולמשפחותיהם. התשלום מעוגן בחוק האסירים המשוחררים הקובע כי כל היושב בבתי הכלא הישראליים על רקע השתתפותו במלחמה נגד ישראל זכאי למשכורת הנגזרת מתקופת המאסר ואזרחותו של האסיר. אסירים משוחררים רבים השתלבו במחנה השלום הפלסטיני ופועלים לסיום הסכסוך.

◆ **עצירים מנהליים** - מעצר מנהלי הוא כליאה של אדם ללא משפט וללא אישור מוגדר, לרוב מטעמי ביטחון ובטענה שהעציר עתיד לפגוע בביטחון הציבור או ביטחון האזור אם ישוחרר. צווי מעצר מנהליים נחתמים לתקופה של שלושה עד שישה חודשים ולאחר מכן יכולים להתארך לתקופה בלתי מוגבלת. מעצר מנהלי מבוסס על ראיות חסויות שאינן נחשפות בפני העציר והוא אינו מאפשר הליך משפטי תקין. נכון לסוף 2024, ישנם למעלה מ-3,400 עצירים מנהליים פלסטינים ועצירים מנהליים יהודים בודדים.

◆ **מסמך האסירים** - מסמך ההסכמה הלאומית הפלסטינית שנוסח ונחתם בשנת 2006 בכלא הדרים על ידי חמישה אסירים ביטחוניים פלסטינים בכירים המייצגים את הפלגים הפלסטינים השונים: פת"ח, חמאס, הג'יהאד האסלאמי, החזית העממית לשחרור פלסטין והחזית הדמוקרטית לשחרור פלסטין. האחראי המרכזי למסמך הוא מרואן ברגותי, מראשי הפת"ח, המרצה עונש של מאסר עולם. המסמך קורא להקמת מדינה פלסטינית בגבולות 1967 שבירתה ירושלים, למיקוד פעולות ההתנגדות בשטחים הכבושים ולקידום מימוש זכות השיבה ע"פ החלטה 194.

◆ **תנאי הקוורטט** - הקוורטט, אשר הוקם בשנת 2002 וכולל את ארה"ב, רוסיה, האיחוד האירופי והאו"ם, הגדיר בשנת 2008 שלושה תנאים להכרה בממשלה פלסטינית: הכרה בישראל, כיבוד הסכמים קודמים והפסקת הטרור. בחסות תנאים אלו דרשה מדינת ישראל מהקהילה הבינלאומית לא להכיר בממשלות בהן חברה תנועת החמאס. ארה"ב ומדינות האיחוד האירופי אכן לא מקיימות קשר רשמי עם גורמי הממשל מטעם החמאס, אך מדינות אחרות באירופה כמו שוויץ ונורבגיה, שליח האו"ם ומדינות כמו רוסיה, תורכיה ומדינות ערב לא פועלות בהתאם לתנאי הקוורטט.

♦ **חברה אזרחית** - הן בצד הישראלי והן בצד הפלסטיני פועלים עשרות ארגונים אזרחיים ללא מטרת רווח לקידום שלום, פיוס, דמוקרטיה וזכויות אדם. חלק מהארגונים פועלים בשיתוף פעולה ישראלי-פלסטיני וחלקם פועלים באופן חד לאומי. בשני הצדדים יש גורמים המתנגדים לפעילותם ולכל שיח בין שני העמים, בשל מה שנתפס כ"שיתוף פעולה עם האויב".

בשנות ה-90 של המאה הקודמת וה-2000 פעלו הארגונים באווירה של תקווה לסיום הסכסוך וכיום, לאור הקיפאון המדיני המתמשך, קיימת חשיבות גדולה לפעילות החברה האזרחית ולקיומם של מפגשים ישראלים-פלסטינים בהיותם הערוץ היחיד להידברות בין העמים. הגיבוי והתמיכה שארגונים אלו בשני הצדדים מקבלים מהקהילה הבינלאומית, ומחלקים בשתי החברות, הופכים למשמעותיים אף יותר מבעבר אל מול הצורך להותיר את התקווה לפתרון הסכסוך והשגת פיוס היסטורי.

♦ **הנכבה** - (בערבית: "האסון") - מונח המתאר בנרטיב הפלסטיני את אירועי 1948, שבמהלכם איבדו מאות אלפי פלסטינים את בתיהם ונעקרו ממקום מגוריהם בעקבות מלחמת העצמאות. במהלך המלחמה ולאחריה הפכו כ-750,000 פלסטינים לפליטים, כאשר חלקם ברחו מאימת הקרבות, חלקם גורשו וחלקם עזבו בעקבות קריאת המנהיגות הערבית. רבים מהם התיישבו במחנות פליטים בגדה המערבית, רצועת עזה, ירדן, סוריה ולבנון. הנכבה מהווה אבן יסוד בזהות הלאומית הפלסטינית ומשמשת נקודת ייחוס מרכזית בנרטיב הפלסטיני של הסכסוך. יום הנכבה מצוין מדי שנה ב-15 במאי, יום לאחר הכרזת העצמאות של מדינת ישראל. בעוד הפלסטינים רואים באירועי 1948 טרגדיה לאומית ודורשים הכרה באחריות ישראל למה שאירע, הנרטיב הישראלי הרשמי רואה במלחמת העצמאות מלחמת הישרדות צודקת שנכפתה על היישוב היהודי. נכון לסוף 2024, האו"ם מעריך כי מספר הפליטים הפלסטינים וצאצאיהם עומד על כ-5.9 מיליון איש.

טרימינולוגיה

40 ק"מ

♦ **פתרון שתי המדינות** - פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני באמצעות חלוקת הארץ: שתי מדינות לשני עמים, מדינה פלסטינית לצד מדינת ישראל, על בסיס קווי 1967 עם חילופי שטחים שמאפשרים את סיפוח השטחים בהם מתגוררים רוב הישראלים הגרים מעבר לקו הירוק, כשירושלים היהודית היא בירת ישראל ואל קודס הערבית היא בירת מדינת פלסטין. בבסיס הפתרון עומדת ההנחה שזו הדרך היחידה לשמור על האינטרסים הלאומיים והחיוניים של שני הצדדים. אופציה זו היא לאורך השנים וגם ב-2023 הפתרון המועדף ביותר בשני הציבורים לעומת כל אפשרות אחרת.

♦ **"פתרון" המדינה האחת** - מדינה דו-לאומית ריבונית בין הים לירדן. יש הרואים באופציה זו אפשרות למדינה בה ישראלים ופלסטינים חיים יחד תחת שלטון דמוקרטי ושוויוני ויש בישראל גורמים הרואים זאת כמדינה עם שתי מערכות חוקים שונות, ליהודים ולפלסטינים, כאשר רק לחלק יש זכות לבחור את ההנהגה שמעצבת את חייהם.

♦ **אין פרטנר** - מונח שנטבע עם סיום ועידת קמפ דייוויד ונוצל מאז על ידי מתנגדי התהליך המדיני כתירוץ לא לקיים משא ומתן. למרות שטבע את האמירה על יאסר ערפאת (י"ככל הנראה אין פרטנר לעת הזאת"), אהוד ברק המשיך את השיחות והניסיונות להתקדם במו"מ, ובחודשים שלאחר קמפ דייוויד הצטמצמו מאוד הפערים בין הצדדים. אבו מאזן הפגין לאורך שנותיו התנגדות לטרור והציע הצעות מעשיות, כולל קביעת גבול שמותיר את רוב הישראלים המתגוררים מעבר לקווי 67 בבתיים בשטחים שיסופחו לישראל. טיעון "היעדר הפרטנר" משמש נימוק מרכזי למתנגדי פתרון שתי המדינות כדי להסביר את חוסר הנכונות להיכנס למשא ומתן. גם בקרב הפלסטינים התקבע המושג 'אין פרטנר' ביחס לממשלות ישראל, בעיקר נוכח הבנייה בהתנחלויות, המשך ההשתלטות על קרקעות, הצהרות על כוונה לשלוט בשטחים לעד והיעדר כל נכונות לקיים שיח מדיני ומו"מ עם אש"ף או הרשות הפלסטינית.

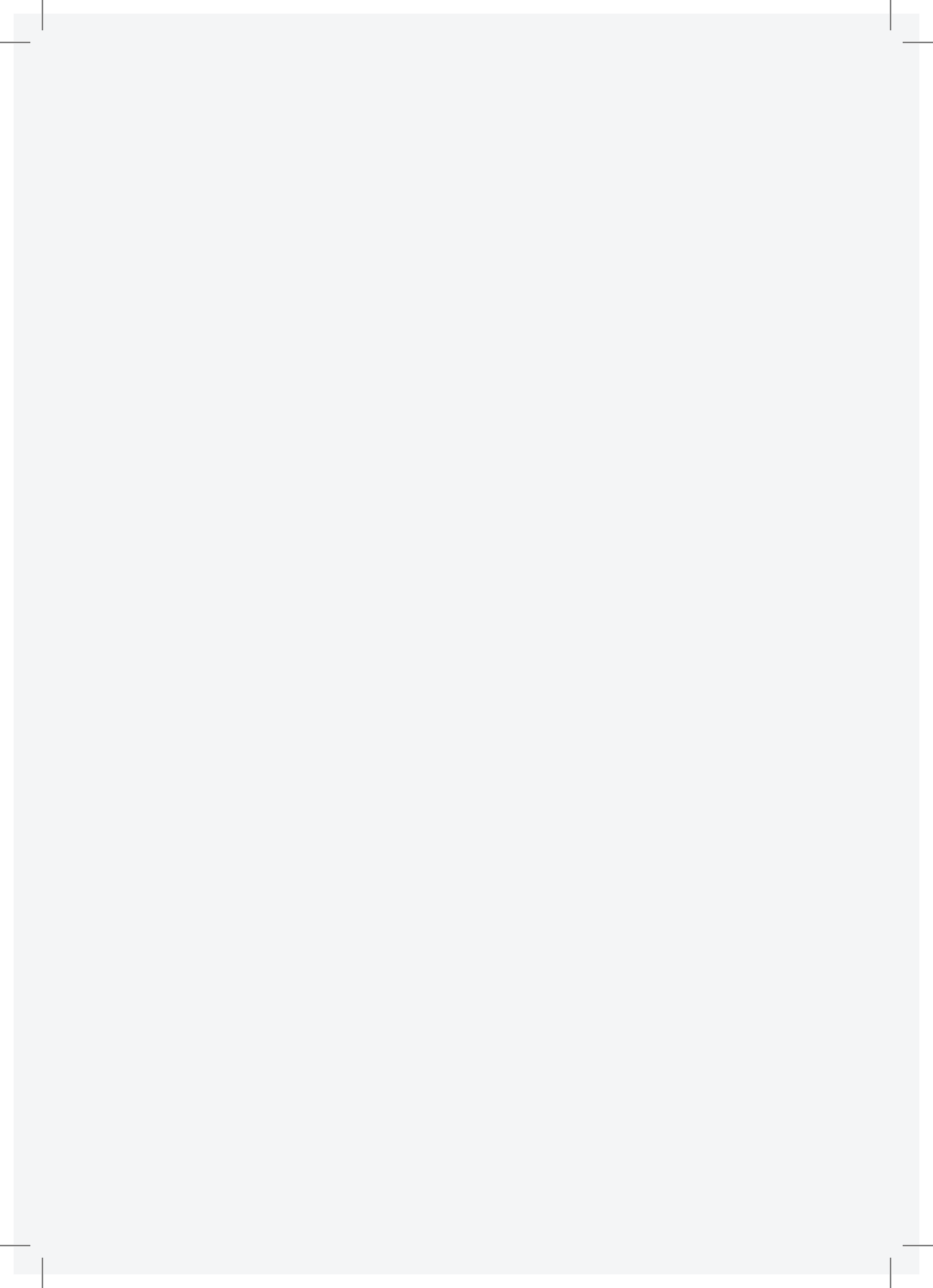
◆ **הבעיה הדמוגרפית - ב-2023 חיים בישראל ובשטחים הנתונים לשליטתה כ- 7.1 מיליון יהודים.** בתוך מדינת ישראל חיים כ-2.6 מיליון לא יהודים. בגדה המערבית חיים כ-3 מיליון פלסטינים וברצועת עזה כ-2.1 מיליון. בכלל השטח המצוי בשליטה ישירה או עקיפה של ישראל היהודים מהווים פחות ממחצית האוכלוסייה (7.1 מתוך 14.8 מיליון - 48%). אם נוציא את רצועת עזה מהמשוואה, יהודים מהווים 56% מהאוכלוסייה הנתונה באופן ישיר לשליטת ישראל ונתון זה צפוי לרדת בהתאם למגמות הדמוגרפיות. בכל מקרה מדובר במציאות של מדינה דו לאומית, אשר מנוגדת לרעיון המכונן של ישראל. בהיעדר שום צפי לעליה המונית של מיליוני יהודים לארץ בעתיד הנראה לעין, הדרך היחידה לשמר רוב יהודי בישראל עוברת בקביעת גבול מזרחי לישראל שמותיר את מרבית הפלסטינים מחוץ לשטח המדינה.

◆ **קונפדרציה - מודל של הסדר בין שתי מדינות ריבוניות עם רשויות נפרדות ומסגרת גג משותפת לרבות צבא אחד משותף, גבולות פתוחים וחופש תנועה לשני העמים.** במודל אחד של אופציה זו מתנחלים יישארו בבתיהם ויוגדרו כאזרחי מדינת ישראל ותושבי קבע במדינת פלסטין ומספר זהה של פלסטינים יוכלו לעבור להתגורר בישראל ולקבל מעמד מקביל של אזרחות פלסטינית ותושבות ישראלית.

◆ **צמצום הסכסוך - גישה שהתפתחה בשנים האחרונות וקוראת ליישום צעדים אשר יפחיתו את נקודות החיכוך והמחלוקות עם הפלסטינים, תוך שמירה על האינטרסים הביטחוניים של מדינת ישראל.** בין הצעדים המוצעים: הסרת מחסומים וסלילת כבישים עוקפי התנחלויות שיחברו בין החלקים השונים של הרשות הפלסטינית; הרחבת מתן היתרי העבודה; הקצאת שטחים למרחבי פיתוח ותעשייה. בפועל מדובר בהצעה פנים ישראלית, אשר נועדה לגשר על מחלוקות בין הימין לשמאל, אך אין בה כדי להתמודד עם סוגיות הליבה שמרכיבות את הסכסוך הישראלי פלסטיני ויישומה לא מצמצם את הסכסוך הלאומי הקיים בין שני העמים.

♦ **מאחזים בלתי חוקיים או התיישבות צעירה** - המאחזים הם למעשה התנחלויות שהוקמו על ידי ממשלות ישראל מאז שנות התשעים - אך באופן לא רשמי וללא אישורים מתאימים. ממשלת ישראל החליטה בשנת 1996 שלא להקים עוד התנחלויות חדשות, אך כדי לעקוף את המחויבות הבינלאומית, קראה לישובים החדשים "מאחזים". עו"ד טליה ששון, שהכינה לבקשת ממשלת ישראל דו"ח רשמי על המאחזים בשנת 2005, קבעה כי ישנם 105 מאחזים בלתי מורשים, מרביתם שוכנים באופן מלא או חלקי על אדמות פרטיות של פלסטינים. בשנים האחרונות הוחל בתהליך הכשרה בדיעבד של מאחזים, אף שלא עברו את הליכי הבניה הנדרשים בחוק. המאחזים פזורים ברחבי השטחים, הן לצד גושי התנחלויות והן כנקודות מבודדות בסמיכות למרכזי אוכלוסייה פלסטינים. כד לשפר את הדימוי של מקומות אלה והגרים בהם, הנהגת המתנחלים החלה לקרא למאחזים בשם "התיישבות צעירה".

♦ **מתנחלים או מתיישבים, גדה מערבית או יהודה ושומרון** - המונחים בשפה העברית משקפים את הפער הקיים בין השקפות אידיאולוגיות שונות. המונחים "מתנחלים" ו"הגדה המערבית" לרוב מייצגים את אלו הרואים בשטחים שנכבשו בשנת 1967 חלק נפרד מישראל הריבונית עד שיוכרע אחרת באופן פורמלי ואילו המונחים "מתיישבים" ו"יהודה ושומרון" מייצגים לרוב את אלו הרואים באזורים אלו חלק בלתי נפרד ממדינת ישראל. בעוד שהמונח "מתנחלים" מייחד את הישראלים החיים מחוץ לגבולותיה, המונח "מתיישבים" נקשר למיישבי הארץ לפני קום המדינה ובוני יישובים בתוך ישראל. גם המונח יהודה ושומרון נועד להבהיר כי מדובר בשטחים כמו מחוזות אחרים בישראל (נגב, גליל, גוש דן) ולא אזורים נבדלים שאינם בריבונות ישראל.

הסכסוך הישראלי - פלסטיני משפיע באופן דרמטי על עתיד המדינה, דמותה ואופי החיים בה. אנו מקווים שהתיאור הקצר של 55 המושגים המובאים כאן יסייע להעשיר את השיח על הסוגייה, ואף לדייק אותו.

במדינה רבת מחלוקות, חלקן לשם שמים וחלקן לא, מוטב שהעובדות יהיו תמיד מול עינינו. דיון מושכל ומבוסס מציאות עשוי גם לתרום לקירוב היום בו יפתר הסכסוך, וישכון כאן שלום.

אסור לנו להסתפק בפחות מזה.

גדי בלטיאנסקי
מנכ"ל יוזמת ז'נבה

